

Les 5

Respect hebben: opstekers, tips, afbrekers

35

Doel blok 1:	Groepsvorming en een positief sociaal klimaat, waar leerlingen zich mede verantwoordelijk voor voelen.
Leskern:	Leerlingen diepen het begrip respect uit. Ze denken na over de sfeer in de klas aan de hand van de begrippen opstecker, afbreker en tip. (In het invoeringsjaar leren de leerlingen de begrippen opstecker en afbreker).
Woordenschat:	respect hebben, discriminatie
Materialen:	<i>Agenda op bord</i> Pen en papier Werkblad 5.1 en 5.2 Poster ZO WILLEN WE HET IN ONZE GROEP

Toelichting

- In deze les worden de begrippen *opstecker*, *afbreker*, *tip* en *respect* herhaald. Wanneer de school al wat langer bezig is met De Vreedzame School, zijn de leerlingen op de hoogte van wat een opstecker, een afbreker, een tip en respect is. U hoeft de definities van die begrippen dan niet uitgebreid te geven maar kunt ze aan de leerlingen vragen. In dat geval gaat u meer in op hoe de groep gewend is ermee om te gaan. Het is wel gewenst om deze begrippen weer eens aan te stippen om duidelijk te maken dat dit ook in deze groep het denkkader is.
- Indien dit de eerste keer is dat de lessen worden gegeven (tijdens de **invoering** van De Vreedzame School), gebruik dan de **bijlage** achter deze les om de begrippen opstekers en afbrekers te introduceren.

Vorbereiding

Kopieer **werkblad 5.1** voor elk tweetal.

Kopieer **werkblad 5.2** voor elke leerling (als u dat gebruikt).

Voorgestelde lesopbouw

Hieronder vindt u een voorstel voor de agenda. Voel u vrij om hiervan af te wijken indien de situatie of uw groep daar aanleiding toe geeft.

Agenda

- Binnenkomer
- Wat gaan we leren?
- Respect
- Tips en ik-boodschappen
- En hoe doen we dat in onze groep?
- Wat hebben we geleerd?
- Afsluiter

Binnenkomer

Bekijk de Lijst met Binnenkomers en Afsluiters. Kies er een van of kies onderstaand voorstel.

Opstekers bedenken

- Vertel de groep dat ze samen heel veel verschillende opstekers voor elkaar gaan bedenken met behulp van *TafelRondje per Tweetal*: in tweetallen werken de leerlingen om de beurt, schriftelijk, aan het uitwerken van een opdracht. Deel **werkblad 5.1** uit.
- Bedenk klassikaal een paar voorbeelden waar leerlingen elkaar opstekers over kunnen geven. Zorg voor verschillende voorbeelden, hanteer deze indeling (zie het werkblad):
 - *hoe iemand eruit ziet of wat iemand bezit*
 - *wat iemand kan*
 - *wat iemand doet (gedrag van iemand)*
 - *wat iemand is.*
- Demonstreer met een leerling de werkwijze.
- Maak tweetallen. Ieder tweetal heeft één werkblad papier en één pen. Laat de leerlingen vervolgens om de beurt een opsteker voor iemand bedenken en opschrijven. Wees er attent op dat de leerlingen vaart houden in het wisselen.
- Inventariseer na afloop door elk tweetal een opsteker te laten noemen. Er mogen alleen nieuwe opstekers genoemd worden.
- Geef de leerlingen opstekers voor hun inbreng en de manier waarop ze hebben samengewerkt. De lijstjes (ingevulde werkbladen) kunnen in de klas opgehangen worden ter inspiratie.

Wat gaan we leren?

Vraag de leerlingen waar het blok en waar de vorige les van De Vreedzame School over ging (taken verdelen). Neem het doel van deze les door en vestig de aandacht op de agenda. Vandaag gaan we verder met het afspreken van manieren om op een goede manier met elkaar om te gaan. We gaan het hebben over respect voor elkaar en over opstekers, tips en afbrekers. Als de school langer met De Vreedzame School werkt, weten de leerlingen inmiddels wel wat dat zijn. Loop het programma door, en vraag of iedereen akkoord is.

respect hebben
je hebt waardering
voor iemand

Respect

- Schrijf het woord *respect* op het bord. Als je *respect* voor iemand hebt, heb je waardering voor hem. Iemand met *respect* behandelen betekent: iemand behandelen op de manier waarop je zelf behandeld wilt worden. Respect is noodzakelijk om goed met elkaar om te gaan en het is ook noodzakelijk om conflicten op te lossen zonder vechten.
- Aan de andere kant: respect moet je ook verdienen. Als je je onverschillig gedraagt, of onbeleefd, moet je niet verwachten dat anderen zomaar vanzelf respect voor je hebben. Mensen die bewonderenswaardige dingen doen, heldhaftig zijn, moedig, of die veel voor anderen over hebben, verdienen groot respect van anderen.
- Kies voor de verdere uitbeelding van het begrip respect voor één van de volgende mogelijkheden:
 1. Vertel over iemand voor wie u, als leerkracht, groot respect hebt.
 2. Of noem een aantal mensen voor wie veel mensen respect hebben zoals Nelson Mandela, een integer sportfiguur, Een BN-er die zich inzet voor anderen, zoals Marco Borsato of Ali B.
 3. Of geef leerlingen **werkblad 5.2**. Laat de tekst individueel lezen en bespreek hem zodat alle leerlingen het begrepen hebben. Leg het woord *rassenscheiding*

discriminatie
iemand op een
oneerlijke manier
achterstellen omdat
hij of zij een bepaalde
eigenschap heeft

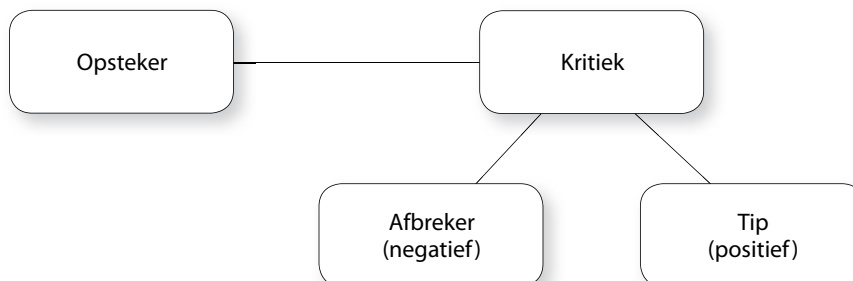

uit: de ene bevolkinggroep mag niet omgaan met de andere en wordt gediscrimineerd. *Discriminatie* (op bord) is dat je iemand achterstelt bij een ander omdat hij of zij tot een bepaalde groep behoort, bijvoorbeeld zwart is, of juist wit, of joods is, of islamiet, of een meisje is, of uit een andere stad komt enzovoort.

- Vraag: *Voor welke mensen voel jij een groot respect? En waarom?* Geef leerlingen denktijd door ze op een blaadje iemand te laten opschrijven voor wie ze groot respect hebben en waarom ze dat hebben.
- Nabespreking:
 - Geef een leerling een beurt om te vertellen wat hij of zij heeft opgeschreven. (Herinner ze eraan dat één van de manieren om te laten zien dat je respect hebt voor elkaar is: luisteren naar elkaar).
 - Stel wat doorvragen bij de eerste leerling: *Wat zijn de daden of de eigenschappen van hun gerespecteerde persoon precies? Waarom waardeer je dat?*
 - Laat bij de volgende presentaties de leerlingen onderling vragen aan elkaar stellen. Stimuleer de onderlinge interactie. Wees alert op het respect naar elkaar toe, benoem dat.

Tips en ik-boodschappen

- Vertel dat we op onze school respect voor elkaar tonen door elkaar geen afbrekers te geven en wel opstekers. Afbrekers zijn onaardig en respectloos.
- Vraag de leerlingen wat we doen als je *kritiek* op iemand hebt. Wat is *kritiek* hebben? (Vinden dat iemand iets niet goed doet.) Geef je dan toch een afbreker? Of kun je dat op een andere manier zeggen? (Je kunt dan een tip geven: zeggen hoe het anders kan.) Als de leerlingen het begrip *tip* nog niet duidelijk hebben, kunt u onderstaand schema op het bord zetten.

kritiek hebben

iets niet goed,
verkeerd vinden

- Een afbreker is negatieve kritiek. Negatieve kritiek is onaardig, het is respectloos, het maakt je boos, je voelt je misschien voor schut staan. Een tip is positieve kritiek. Positieve kritiek is een goede raad, je hebt er wat aan. Het laat je in je waarde, het toont respect voor jou.
- Wat je ook kunt doen is: een *ik-boodschap* geven. Wat is dat ook alweer? (Dat je zegt wat jij vervelend vindt aan het gedrag van de ander, en niet gelijk zegt dat de ander niet in orde is of gaat schelden.)

de tip

een goede raad waar
je iets aan hebt

En hoe doen we dat in onze groep?

- Dit hebben we allemaal geleerd in groep 5 en 6. Een belangrijke vraag in groep 7 is nu:
 - Doen jullie het ook zo? Vinden jullie dat er weinig of geen afbrekers worden gegeven in de groep? Dat er niet wordt gescholden maar dat er tips en ik-boodschappen worden gegeven?
 - En worden er vaak opstekers gegeven in de groep? Is dat een gewoonte geworden? Hou hier een klassengesprek over:
 - laat leerlingen op elkaar reageren

- laat verschillende meningen aan bod komen
- stel vragen om zaken duidelijker te krijgen
- vat af en toe meningen samen
- zorg dat de discussie niet afdwaalt.
- Vat samen:

Vat de essentie van de discussie samen

Wat hebben we geleerd?

We pakken de poster ZO WILLEN WE HET IN ONZE GROEP erbij en trekken uit deze discussie conclusies die in de vorm van afspraken over respect, opstokers, tips en afbrekers op de poster geschreven worden.

Laat de leerlingen de formulering bedenken. Wat hadden ze vorig jaar opgeschreven?

Afsluiter

Bekijk de Lijst met Binnenkomers en Afsluiters. Kies er een van of kies onderstaand voorstel.

Zend een SMS

Vorm een kring. Iedere leerling zit op een stoel. De leerkracht staat in het midden en vertelt de bedoeling. Ik zeg straks: *'Ik zend een SMS naar iemand die*

! Dan volgt een beschrijving, bijvoorbeeld: iemand met zwart haar, iemand met een bril.

Iedereen die aan die beschrijving voldoet staat op, en gaat op de stoel van een ander zitten die ook op is gestaan. Ik ga ook op een opengevallen stoel zitten. Degene die overblijft zonder stoel is de volgende SMS-zender.

De leerkracht begint, gaat zelf het eerst in het midden staan en doet voor. Doordat de leerkracht meedoet is er altijd één stoel te weinig en blijft er dus altijd één leerling over.

Na de les

Hieronder vindt u activiteiten waarmee u de kennis en vaardigheden uit deze les in de praktijk brengt.

Leerkracht:

- geef opstokers waar dat kan en bedank leerlingen voor hun inbreng
- geef positieve kritiek waar dat moet, gebruik het woord tip waar dat kan
- signaleer opstokers en positieve kritiek complimenteer de gever ervan
- benoem een afbreker wanneer u die signaleert maar maak er geen toestand van; het gaat om bewustwording en niet om bestraffing

Woordmuur

De woorden die na deze les opgehangen worden, zijn:

respect hebben
je hebt waardering voor iemand

discriminatie
iemand op een oneerlijke manier achterstellen omdat hij of zij een bepaalde eigenschap heeft

De poster ZO WILLEN WE HET IN ONZE GROEP

Deze poster hangt de eerste twee weken op een prominente plek. Hij wordt bijna iedere les bijgewerkt.

Opstekersysteem

Ontwerp een systeem in de klas waardoor leerlingen opstekers kwijt kunnen en daarvoor ook gestimuleerd worden om dat te doen. Zet bijvoorbeeld een brievenbus in de klas met lege briefjes ernaast waar leerlingen hun opstekers op kunnen schrijven. Kijk aan het eind van de dag of er nog opstekers zijn.

Spreek van tevoren met de leerlingen hoe u met het systeem omgaat. Briefjes voorlezen? Met afzender erbij? Anoniem?

Suggesties voor Toepassing

Hieronder vindt u extra activiteiten die u tijdens dit blok kunt doen om kennis en vaardigheden te oefenen en te verdiepen.

Leerling van de Dag of Week

Stel 'de leerling van de dag' (of week) in. Gebruik een speciaal fotolijstje, waarin de foto van de leerling van de week komt. Deze leerling staat letterlijk in het zonnetje die week. Verzamel opstekers over hem of haar. Geef hem of haar een speciale behandeling.

Gebruik van opstekers

Deel kaartjes (om iets op te schrijven) uit. Vraag de leerlingen aan een vriend of familielid te denken. Bedenk iets wat je leuk vindt aan die persoon. Laat hen opstekers opschrijven die ze zouden kunnen geven aan hem of haar.

Vraag de leerlingen vervolgens, door de kring rond te gaan, de opstekers te vertellen.

Wie is wie?

De groep schrijft van drie leerlingen op wat zo leuk is aan hen, waarom dat leuk is, wat iemand leuk maakt, wat iemand voor leuke dingen doet, enzovoort (opstekers dus). Ieder heeft dus drie briefjes met de naam van een leerling en de kwaliteiten. Verzamel de briefjes, en schrijf alle kwaliteiten van de drie leerlingen onder elkaar op het bord, zonder de naam erbij te schrijven. Laat de groep raden wie bij welke lijst hoort. Geef ieder zijn of haar lijst mee naar huis (om thuis te laten zien). Maak een rooster (bijvoorbeeld elke vrijdagmiddag drie leerlingen aan de beurt).

Brievenbus in de klas

Hang een brievenbus in de klas, en vertel dat wij allemaal vanaf nu een brief kunnen 'sturen' naar iemand anders in de groep. Dat kan een opstecker zijn (bijvoorbeeld: 'ik vond dat we zo goed hebben samengewerkt bij rekenen'), maar kan ook een vraag zijn (bijvoorbeeld: 'ik snap niet waarom ... dat gedaan heeft').

Spreek af dat u aan het eind van de week de bus leegt, en dat u altijd eerst overlegt met de briefschrijver wat er verder mee gebeurt (bespreken in de groep, bijvoorbeeld).

Buttons

Maak een paar buttons met bijvoorbeeld een opgestoken duim. Leerlingen die een positieve bijdrage aan de groep hebben geleverd, mogen een dag die button dragen.

De Opstekerclub

Vertel in de kring dat we een Opstekerclub gaan oprichten. Iedereen in de groep is lid van de club, maar daar hoort wel bij dat ze vaak iets aardigs doen voor een ander of een opsteker geven.

Laat de leerlingen eerst hun lidmaatschapkaart maken: een kaartje in de vorm van een hart, waarop aan beide kanten hun naam staat. Ze mogen één kant van dat kaartje zelf versieren. De andere kant blijft onversierd.

Aan de muur komt een groot vel te hangen, liefst in de vorm van een hart, met daarop geschreven 'De Opstekerclub'. Alle lidmaatschapskaartjes komen aan dat vel te hangen zodat ze omgedraaid kunnen worden. Elke ochtend hangen de kaartjes met hun onversierde kant naar voren. Elke keer dat iemand iets aardigs doet, of een opsteker geeft, wordt het kaartje omgedraaid (met de versierde kant boven). De jury is de hele groep: iedereen mag op elk moment zeggen dat een kaartje omgedraaid mag worden. Alleen niet van jezelf: anderen moeten het observeren en beoordelen.

Doe dit bijvoorbeeld drie ochtenden. Bespreek na elke ochtend hoe het gegaan is, en leg daarbij de nadruk op dat de leerlingen die nog niet 'zijn omgedraaid' dat heel snel kunnen veranderen. Bespreek met henzelf wat ze zouden kunnen doen om dat te bewerkstelligen.

Bijlage

Opstekers en Afbrekers

(Deze les wordt gegeven tijdens het invoeringsjaar van De Vreedzame School)

Afbrekers en opstekers

- Soms zeggen we onaardige dingen tegen elkaar. Bijvoorbeeld: 'wat heb jij een rare trui aan'. Wat gebeurt er met je als iemand dat tegen je zegt? (Je wordt boos of verdrietig. Je wilt die trui niet meer aan. Je vindt die ander niet meer aardig, enzovoort.) Zo'n onaardige, onvriendelijke, negatieve opmerking noemen we een afbreker. Wijs op het woord *afbreker* op het bord of op de woordkaart.
- Vraag naar twee of drie voorbeelden van *afbrekers*. Schrijf ze niet op het bord. Dat zou als versterking voor dergelijk taalgebruik kunnen werken.
- Hoe voel je je bij zo'n *afbreker*? Als leerlingen in de groep dit soort dingen vaak tegen elkaar zeggen, hoe is het dan om in zo'n groep te zitten? Willen we het zo in onze groep?

de afbreker
iets onaardigs dat je
tegen iemand zegt

41

Dit ben ik! 1

- We gaan eens kijken wat er met je gebeurt als je afbrekers krijgt.
- Vertel: Ik ga jullie een verhaal voorlezen dat gaat over *afbrekers*. Luister goed.
- Laat een van de 'Dit ben ik!'-harten omhoog houden door een helper. (Een groot rood hart, uit karton geknipt, met daarop geschreven: Dit ben ik!)
- Lees het verhaal hieronder voor. Na elke afbreker die de figuur in het verhaal ontvangt, scheurt u (of uw helper) een stukje van het hart af, en laat het op de grond vallen. Op het einde van het verhaal, dat u enigszins dramatisch vertelt, is het hart helemaal in stukken.

'Laura, opstaan, je moet naar schoo-hool!' Ze was laat. Laura hoorde het wel maar ze had eigenlijk niet zo'n zin om naar school te gaan. Ze zat in een nieuwe groep en ze was nog helemaal niet gewend. Ze moest nog vriendinnen maken en er was nooit iemand die naar haar toe kwam. Met wie zou ze vandaag gaan lopen op de speelplaats? Daar moest ze over nadenken. Maar toen kwam haar moeder schreeuwend binnen: 'Hé, luilak, schiet je nou eens op!' (Scheur een stukje van het hart af.) Toen stond Laura maar op. Ze bedacht dat ze vrolijke kleren zou aantrekken vandaag. Dan zouden ze haar wel zien staan. Ze trok haar verjaardagsjurk van vorig jaar, met strikken en bedeltjes erop aan. Haar zus, die een paar klassen hoger zat, kwam binnen, ging voor de spiegel staan en toen ze Laura in de spiegel zag zei ze: 'Nee hè, ga je dat aandoen naar school? Echt belachelijk! Ik hoor niet bij je, als je dat maar weet, ik ken je niet.' (Scheur)

Laura deed haar verjaardagsjurk maar weer uit en trok een broek en een trui aan die ze vaak aan had. Haar moeder riep nog eens dat ze op moest schieten. Ze deed haar schoenen heel snel aan, en rende naar de keukentafel voor het ontbijt. Haar broer zat al aan tafel, aan de boterhammen met hagelslag. 'Ha ha', lachte hij met een mond vol chocola, 'Oen, je hebt twee verschillende schoenen aan.' (Scheur)

Samen liepen ze naar school. Toen ze daar aankwamen was het schoolplein al leeg. Iedereen was al naar binnen. 'Als ik straf krijg is het jouw schuld', siste haar broer. (Scheur) Laura deed de deur van haar klas open. De groep zat in een kring. Miriam was wat aan het vertellen. De juf deed net of ze Laura niet zag. (Scheur) Ze ging maar aan haar tafeltje zitten. Pas toen de kring afgelopen was, zei de juf wat. 'Wie te laat binnenkomt, moet ook maar later naar huis gaan,' zei de juf. (Scheur).

Tijdens het lezen kreeg Laura de beurt om hardop te lezen. "De fabriekshal stond vol ma-gienes," las ze. 'Zo, magienes. En hoe zien magienes eruit, Laura?' vroeg de juf. Er werd geïcheld in de groep. (Scheur)

de opsteker
iets aardigs dat je
tegen iemand zegt

In de pauze gingen ze appeltje spelen. Een modderbal die Laura gooide, kwam tegen Miriams jas aan. 'Je gaat maar mooi wassen,' snauwde Miriam, 'of heb je geen geld voor waspoeder?'. (Scheur)

Om drie uur rende Laura naar huis, blij dat ze naar haar vriendinnen kon. In het plantsoentje struikelde ze over een uitstekende boomwortel. Er zat gelijk een gat in haar broek. Toen haar moeder de deur opendeed was dat het eerste dat ze zag en ze zei: 'Jij kan toch ook nooit eens iets heel houden'. (Scheur)

- Nabespreking: Waarom hebben we bij iedere afbreker een stukje van het hart gescheurd?
Hoe denk je dat Laura zich aan het eind van de dag voelt? Waarom? Hoe zal het met haar gaan als ze elke dag zo behandeld wordt?
- Het is leuker als iemand iets aardigs tegen je zegt. En het is niet zo moeilijk om zelf iets aardigs tegen iemand te zeggen. Dat noemen we een *opsteker*.
- Wijs op het woord *opsteker* op het bord. Een *opsteker* is iets aardigs dat je tegen iemand zegt. Wie weet er een *opsteker*? Schrijf de opstekers van de leerlingen wel op het bord.
- Hoe voel je je bij dit soort woorden? Hoe zou het in de groep zijn als we elkaar veel opstekers geven?

Dit ben ik! 2

- We gaan eens kijken hoe Laura zich zou voelen als zij opstekers kreeg in plaats van afbrekers. Laat het tweede (witte) hart omhoog houden. Een nieuw hart met nieuwe kansen. (Ook een uit (wit) karton geknipt hart).
- Vertel de leerlingen dat u het verhaal weer gaat vertellen, maar dat zij deze keer tips en opstekers bedenken voor Laura, in de plaats van afbrekers. Elke keer als een leerling een tip of een opsteker noemt, kleurt de helper een stukje van het hart met verschillende kleuren of plakt er stickers op.

'Laura, opstaan, je moet naar schoo-hool!' Ze was laat. Laura hoorde haar moeder wel roepen maar ze had eigenlijk niet zo'n zin om naar school te gaan. Ze zat in een nieuwe groep en ze was nog helemaal niet gewend. Ze moest nog vriendinnen maken en er was nooit iemand die naar haar toe kwam. Met wie zou ze vandaag gaan lopen op de speelplaats? Daar moest ze over nadenken. Maar toen kwam haar moeder binnen en zei: 'Misschien kun je morgen je wekker wat eerder zetten'. (Bedenk de eerste keer zelf een opsteker als voorbeeld, zoiets als hiervoor, en versier het hart.)

Toen stond Laura op. Ze bedacht dat ze vrolijke kleren zou aantrekken vandaag. Dan zouden ze haar wel zien staan. Ze trok haar verjaardagsjurk van vorig jaar, met strikken en bedeltjes erop aan. Haar zus, die een paar klassen hoger zat, kwam binnen, ging voor de spiegel staan en toen ze Laura in de spiegel zag zei ze: '.....' (Opsteker. Versier het hart.)

Laura deed haar verjaardagsjurk toch maar weer uit en trok een broek en een trui aan die ze vaak aan had. Haar moeder riep dat ze op moest schieten omdat ze anders te laat zou komen. Ze deed heel snel en zonder te kijken haar schoenen aan, en rende naar de keukentafel voor het ontbijt. Haar broer zat al aan tafel, aan de boterhammen met hagelslag. Hij zag haar schoenen en zei: '.....' (Opsteker. Versier het hart.)

Samen liepen ze naar school. Toen ze daar aankwamen was het schoolplein al leeg. Iedereen was al naar binnen. Haar broer zei: '.....' (Opsteker. Versier het hart.)

Laura deed de deur van haar klas open. De groep zat in een kring. Miriam was wat aan het vertellen. De juf: (Opsteker. Versier het hart.)

Toen de kring afgelopen was zei de juf: '.....' (Opsteker. Versier het hart.)

Tijdens het lezen kreeg Laura de beurt om hardop te lezen. 'De fabriekshal stond vol magienes,' las ze.

De juf zei: '.....' (Opsteker. Versier het hart.)

In de pauze gingen ze appeltje spelen. Een modderbal die Laura gooide kwam tegen Miriams jas aan.

Om drie uur rende Laura naar huis, blij dat ze naar haar vriendinnen kon. In het plantsoentje struikelde ze over een uitstekende boomwortel. Er zat gelijk een gat in haar broek. Toen haar moeder de deur opendeed en ze dat gat zag, zei ze: '.....' (Opsteker. Versier het hart.)

- Nabespreking: Hoe denk je dat Laura zich voelt na deze dag? Hoe zal het met haar gaan als ze elke dag zo behandeld wordt?
- Vat samen:

Dit verhaal laat zien hoe belangrijk het is om geen afbrekers te gebruiken, maar opstekers of tips.

